

**Çağdaş Yaklaşımlar Odağında
TOPLUM ve
KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI- III**

Editörler

**Doç. Dr. Mustafa Dinç
Doç. Dr. Ahmet Turan Türk**

paradigma akademi

**Çağdaş Yaklaşımlar Odağında
TOPLUM ve
KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI- III**

Editörler

Doç. Dr. Mustafa Dinç

Doç. Dr. Ahmet Turan Türk

Paradigma Akademi

**Çağdaş Yaklaşımlar Odağında
TOPLUM ve KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI- III**

Editörler

Doç. Dr. Mustafa Dinç

Doç. Dr. Ahmet Turan Türk

ISBN: 978-605-72190-8-4

Paradigma Akademi Yayınları

Sertifika No: 69606

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Sorumlusu

Nevin SUR

Kapak

Himmet AKSOY

Matbaa

Bulut Dijital Matbaa LTD. ŞTİ.

Sertifika No: 48120

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Aralık 2022

Paradigma Akademi

**Çağdaş Yaklaşımlar Odağında
TOPLUM ve KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI- III**

Editörler

Doç. Dr. Mustafa Dinç
Doç. Dr. Ahmet Turan Türk

Yazarlar

Prof. Dr. Mehmet Ali Yolcu
Prof. Dr. Mustafa Sever
Prof. Dr. Ömer Solak
Prof. Dr. Selim Yılmaz
Doç. Dr. Aslı Büyükokutan Töret
Doç. Dr. Bilgin Güngör
Doç. Dr. Hacı Mehmet Yıldırım
Doç. Dr. Mustafa Aça
Doç. Dr. Mustafa Dinç
Dr. Öğr. Üyesi Büşra T. Durmuş
Dr. Mustafa Zengin
Öğr. Gör. Ayşe Uysal
Öğr. Gör. Nezihe Kara
Ahmet Çıkan
Ayşenur Arslan
Büşra Özdemir
Cem Meriç
Emine Karakoç
Goncagül Tural
Hazal Aslan
Hüseyin Ali Arayıcı
Tuğçe Özdemir
Yasemin Birtane

ORCID LİSTESİ

Ad Soyad	ORCID
Prof. Dr. Mehmet Ali Yolcu	0000-0001-7688-287X
Prof. Dr. Mustafa Sever	0000-0002-1991-2750
Prof. Dr. Ömer Solak	0000-0001-5816-4241
Prof. Dr. Selim Yılmaz	0000-0002-9028-4080
Doç. Dr. Ahmet Turan Türk	0000-0003-3714-5716
Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN Töret	0000-0001-8732-6043
Doç. Dr. Bilgin Güngör	0000-0001-7702-1668
Doç. Dr. Hacı Mehmet Yıldırım	0000-0003-0718-7296
Doç. Dr. Mustafa Aça	0000-0002-0784-9846
Doç. Dr. Mustafa Dinç	0000-0002-5639-4876
Dr. Öğr. Üyesi Büşra T. Durmuş	0000-0001-5158-0058
Dr. Mustafa Zengin	0000-0003-0225-9182
Öğr. Gör. Ayşe Uysal	0000-0002-9769-3346
Öğr. Gör. Nezihe Kara	0000-0003-0003-6487
Ahmet Çıkan	0000-0002-4379-570X
Ayşenur Arslan	0000-0001-8077-6850
Büşra Özdemir	0000-0002- 1699-8579
Cem Meriç	0000-0002-6545-0921
Emine Karakoç	0000-0003-2735-256X
Goncagül Tural	0000-0003-2083-323X
Hazal Aslan	0000-0001-8237-912X
Hüseyin Ali Arayıcı	0000-0002-6719-5717
Tuğçe Özdemir	0000-0001-9112-2641
Yasemin Birtane	0000-0002-0655-3605

SUNUŞ

21. yüzyıl, teknolojik bilginin son derece geliştiği ve insan yaşamının her anında büyük bir kolaylık ve dinamizmin hâkim olduğu bir çağ olmasının yanında insan, toplum ve kültüre dair kümülatif bilginin de küresel gündemdeki yerini güçlendirerek koruduğu bir süreç halini almıştır. İnsanlık yeni çağ içerisinde bir yandan teknolojik anlamda oldukça yoğun ve hızlı bir gelişim sergilemekteyken bir yandan da gelişimin bireysel, toplumsal ve kültürel sonuçlarına daha çok kafa yormaya başlamıştır. Bu anlamda içinde bulunduğumuz çağ her ne kadar teknik bilginin etkisiyle değişen ve dönüşen bir süreç olarak görünüyorsa da sosyal bilimlerin de bu değişim ve dönüşümdeki yerinin tarihin hiçbir zamanında olmadığı kadar sağlamlaştığı asla göz ardı edilmemelidir. Bu itibarla, 2020 yılından itibaren her yıl kesintisiz olarak yayınlamayı hedefleyerek yola çıktığımız *Çağdaş Yaklaşımlar Odağında Toplum ve Kültür Araştırmaları* isimli seride de sosyalbilimlerin bu önemini en azından Türkiye sahasındaki yeni bakış açılarıyla oluşturulan güncel çalışmalara yer vererek göstermeyi amaçlıyoruz ve serinin 3. kitabıyla karşınızdaki olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Birbirinden değerli 23 sosyalbilimcinin farklı çalışma alanları ile ilgili katkı sundukları elinizdeki bu kitapta dil-edebiyat, halk bilimi, turizm, dijital kültür, toplumsal cinsiyet, kent kültürü, sosyal medya, denizcilik kültürü gibi geniş bir yelpazede keyifle okuyacağınızı düşündüğümüz toplam 20 bölüm yer almaktadır.

Serimizin 3. kitabına değerli çalışmaları ile katkı sunan yazar kadrosuna; tüm meşguliyetleri içerisinde çalışmaları değerlendiren hakemlere ve Paradigma Akademi Yayınları'nın tüm paydaşlarına teşekkür ediyoruz.

Aralık - 2022

Doç. Dr. Mustafa Dinç – Doç. Dr. Ahmet Turan Türk

Editörler

İÇİNDEKİLER

Sunuş	iv
Geleneksel Ekolojik Bilgi (GEB) Kavramıyla İlişkili Bilimsel Terminoloji Üzerine Değerlendirmeler	1
<i>Mehmet Ali Yolcu</i>	
Totemden Totem Yapmaya.....	13
<i>Mustafa Sever</i>	
Yaşayan İnsan Hazinesi Eskişehirli Lületaşı Ustası Mehmet Başsav ve Geleceğe Aktardığı Miras.....	21
<i>Aslı Büyükokutan Töret</i>	
Etnobiyoloji ve Etnoekoloji Türk Folklor Araştırmalarının Neresinde?	51
<i>Mustafa Aça</i>	
“Alpman” İsimli Çizgi Filmin Alp Kavramı ve Alp Tipi Açısından İncelenmesi.....	65
<i>Ayşe Uysal</i>	
Geleneksel Ekolojik Bilginin Kent Kültürüne Yansımaları: Çanak kale Örneği.....	77
<i>Cem Meriç</i>	
Tarihi Alan’ın Kutsal Mekânları ve Ziyaret Fenomeni.....	111
<i>Yasemin Birtane</i>	
Öğretmen-Yazar Songül DüNDAR’ın Âşıklık Yönü: Gülüm Ana.....	125
<i>Ahmet Çıkan - Mustafa Dinç</i>	
Sembollerin Gücü: Rune Terapisi ile Şifalanma.....	141
<i>Büşra Özdemir</i>	
Kent Kültüründe Bekârlığa Veda Partileri: Eskişehir Çekim Bahçesi Örneği.....	159
<i>Tuğçe Özdemir</i>	
Mekân ve Hafıza İlişkisine Halkbilimsel Bir Bakış: Ödemiş Lübbey Köyü Örneği.....	179
<i>Hüseyin Ali Arayıcı</i>	
Dijital Oyun Folkloru Bağlamında Valorant Oyunu: Türk Kelle Avcısı Fade Karakteri.....	197
<i>Ayşe Nur Arslan</i>	
Geleneksel Dilencilikten Sosyal Medya Dilenciliğine.....	217

Goncagül Tural

Dijital Ortamda Kültür Aktarım Platformlarından Podcastlerin İşlevleri
Üzerine Bir Değerlendirme 227

Hazal Aslan

Yüksek Ortaçağ Fransız Edebiyatı 237

Ömer Solak

Türk Roman Kapaklarında Edebî İmgenin Yorumlanması..... 281

Selim Yılmaz - Nezihe Kara

Afife Kemal'in *İrşad-I Şebab* Adlı Piyesi 301

Bilgin Güngör

"Kim Daha Fazla Özne?": Bir Netnografi Çalışması Olarak Feminizmin
Halet-i Ruhîyesi 333

Büşra T. Durmuş

Teknoloji Profesyonel Turist Rehberliği İçin Bir Tehdit Mi? Sesli Seyahat
Rehberi Örneği..... 365

Hacı Mehmet Yıldırım - Emine Karakoç

Marmara Adası: Bir Adanın Unutulan Balıkçılığının Hikâyesi 385

Mustafa Zengin

ETNOBİYOLOJİ VE ETNOEKOLOJİ TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARININ NERESİNDE?*

*Mustafa Aça**

Giriş

Türk folklor araştırmalarının sistematik bir hal almaya başladığı dönemden günümüze kadar geçen yaklaşık yüz yıllık süreçte bilimsel bilginin evrimi ile uyum içinde araştırma konuları ve yöntemleri çeşitlilik göstermiştir. Folklorik bilginin yaratım ve aktarımına dönük ortam ve tekniklerin çeşitlenmesine ek olarak Batı bilimindeki bilimsel tartışmalar, alanın sınırları ve bakış açıları üzerinde etkili olmuştur. Türk folkloristiği, kavram, yöntem ve kuram geliştirme konularındaki sorunlarına karşılık zengin ve dinamik sözlü kültür mirasının ve geleneksel bilgi birikiminin avantajlarından yararlanmakta, bilimsel literatürü zenginleştirmeyi sürdürmektedir. Doğal dünyanın işleyişi hakkında model oluşturmanın bir sonucu olarak ortaya çıkan bilimsel bilginin Türk folklor araştırmalarında deskriptif veya tutucu bir disiplinler yaklaşımıyla ortaya konulması yaygın bir durum olsa da disiplinlerarasılığın önemine ve gerekliliğine vurgu yapan¹ veya çalışmalarını bu çerçeve de gerçekleştiren bilim insanı sayısı artmaktadır.

Türk folklor araştırmaları içinde özellikle son beş yıl içinde Batı bilimindeki çalışmalar rehberliğinde gündeme getirilen geleneksel ekolojik bilgi araştırmaları, folklorun yalnızca diğer kültür bilimleri ile değil fen ve doğa bilimleri ile de ilişki kurması gerektiğini ortaya koymuştur. Nitekim bu çalışmada geleneksel ekolojik bilgi başta olmak üzere yerel bilginin tüm bileşenlerinin tespitini ve incelenmesini amaçlayan folklor araştırmaları ile etnobiyojoloji ve etnoekoloji arasında kurulması gerekli olan işbirliği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

* Bu alışma, TÜBİTAK/SOBAG tarafından desteklenen “Kaz Dağları evresindeki Kırsal Yerleşmelerde Geleneksel Ekolojik Bilginin Yansımaları” (Proje No: 219K139) başlıklı bilimsel araştırma projesinin literatür taramaları ve alan araştırmaları sırasında ulaşılan verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İzmir-Türkiye. E-posta: mustafaaca@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-0784-9846.

¹ Konuyla ilgili çalışmalardan belli başlıları için bk. (Keskin, 2019a: 1-53; 2019b).

Bilim öncesi ve sonrası süreçlerde tüm toplumlar, doğal dünyayı oluşturan bileşenlerin yapılarını ve işleyişlerini anlamaya, elde ettikleri bilgileri çevreyi insan lehine manipüle edici eylemlerine rehberlik etmek için uygulamaya çabalamışlardır. Doğal dünyanın işleyişine ilişkin anlayışı sistematik olarak biriktirmeye yönelik çoğu zaman varsayımlara dayalı olan modern tümdengelim yönteminin geliştirilmesinden çok daha önceleri, bilim öncesi toplumlar, çoğu niteliksel olan ve sınırlı bir coğrafi ölçekteki gözlemlere dayanan bilgiyi oldukça yavaş bir hızda biriktirmişlerdir. Bilim öncesi toplumlarda doğal dünyanın işleyişine dönük modeller ve reçeteler, ahlaki ve dini inanç sistemleriyle bütünleşmiş; bilgi, uygulama ve inançlar birlikte gelişmiştir. Modern bilimsel bilgi, insanın doğal dünyanın dışında ve üstünde olduğuna dair dünya görüşüyle birlikte, insan anlayışını ilerletmede ve daha basit sistemlerin manipüle edilmesinde oldukça başarılı olmuştur. Bununla birlikte ne geleneksel dünya görüşü ne de bilimsel bilgi, karmaşık ekolojik sistemler karşısında tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Karmaşık ekolojik sistemleri aşırı kullanma ve basitleştirme eğiliminde olan bilim sonrası toplumlar, kaynakların tükenmesi ve çevresel bozulma sorunlarına yol açmışlardır. Bu bağlamda yerel toplumların tarihsel süreç içinde biriktirdikleri bilgilerin önemi fark edilmiş; insanların doğal dünyanın bir parçası olduğu görüşü ve doğal dünyanın geri kalanına saygıyı vurgulayan bir inanç sistemi, doğal kaynak temeli ile sürdürülebilir ilişkiler geliştirmek için modellenmeye çalışılmıştır. Canlı varlıkların (insanlar dahil) birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkileri hakkında kültürel aktarım yoluyla nesiller boyunca aktarılan bilgi ve inançlar bütünü olarak tanımlanan yerel bilgi (Gadgil vd., 1993: 151) kapsamında değerlendirilen hususlar, gelenek ve göreneklerde, sözel yaratım ortamlarında ve biçimlerinde, halk meteorolojisinde, halk tıbbında, halk mutfağında, barınma ve barınak tiplerinde vb. kendini gösterir. Çoğu zaman yerel bilgi kavramının muadili olacak şekilde kullanılan geleneksel ekolojik bilgi, doğal fenomenlerin ayrıntılı gözlemlerinden oluşan karmaşık, birbiriyle ilişkili bir ağ olduğu, iyi gereçlendirilmiş ve çoğu zaman son derece doğru kuramsallaştırmanın yanı sıra, insanlarla diğer türler arasındaki ilişkilere ilişkin kültürel normlardan türetilen bir inanç sistemidir (Si, 2016).

Geleneksel ekolojik bilgi çalışmaları dolaylı olarak biyoloji, botanik, zooloji, coğrafya, farmakoloji, çevre felsefesi, çevre bilimleri, antropoloji gibi disiplinler tarafından yürütülebilmektedir. Yolcu ve Aça'nın (2019) ifadesiyle tüm bu disiplinlerde ekolojik boyut da dahil olmak üzere gele-

neksel bilginin belirli disiplinlerle ilişkili bölümleri ele alınmaktadır. Folklor ise, disiplinin doğası gereği GEB'e bütüncül yaklaşmak durumundadır. İnsan topluluklarının ve çevreleri ile ilişkilerinin farklı disiplinlerin bakış açıları ile incelenmesi, "insan ekolojisi", "ekolojik antropoloji" ve "biyokültürel ekoloji" adlandırmalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. "İnsan ekolojisi" ve "ekolojik antropoloji" terimleri insana odaklı iken "biyokültürel ekoloji", ekosistemin ortaya çıkışına, insanlar ve doğal çevreleri arasındaki ilişkilerin karmaşıklığına odaklıdır. Bu alanların kesişme alanları oldukça fazla olup bu durum zaman zaman sınırların belirlenmesini imkânsız hale getirmektedir (Hurrell ve Albuquerque, 2012: 7). Ekolojiye dinamik yönleriyle yaklaşan, canlılar ve doğanın diğer bileşenleri arasındaki insan ilişkilerini ele alan etnobiyojoloji ve etnoekoloji, arasında da benzer bir durum söz konusudur. Türk folklor araştırmaları literatüründen anlaşıldığı kadarıyla araştırmacıların bu iki kavrama yabancı oldukları söylenebilir.

Etnobiyojoloji, Etnoekoloji ve Folklor İlişkisi

Kısaca kültürler ve doğal dünya arasındaki karşılıklı ilişkilerin incelenmesi şeklinde tanımlanan etnobiyojoloji, halk biyolojisinin antropolojik bir araştırmasıdır. Farklı ekosistemlerde farklı kültürel kimliklerle tanımlanan halkların biyolojik sınıflandırmalarının hiyerarşik yapısını, organik içeriğini ve kültürel işlevini tanımlayan etnobiyojoloji, (Atran ve Medin, 1999: 316) hem kültür hem de doğa bilimlerinin yaklaşım ve yöntemlerine dayanan multidisipliner bir çalışma alanıdır. Ersoy'un (2004: 167) etnobotaninin yapısından bahsederken kavramın "etno" kısmının sosyal bilimlerle, "botani" kısmının ise fen bilimleri ile ilişkili olduğu yolundaki ifadesi, daha genelde etnobiyojoloji için de geçerlidir². Arkeoloji, coğrafya, nüfus biyolojisi, ekoloji, matematiksel biyoloji, kültürel antropoloji, etnografi, farmakoloji, beslenme, koruma ve sürdürülebilirlik alanlarındaki çalışmalarla yolu sık sık kesişen etnobiyojoloji, insan ekolojisinde önemli olan biyolojik türlerin, kültürlerin ve çeşitlerin belirlenmesi, bunların biyolojik boyutlu ilişkilerinin incelenmesi, bitki ve hayvanların insanlar tarafından kavramsallaştırılması ve sınıflandırılması ile biyolojik süreçlerle ilgili bilgi ve inançları da araştırır (Bulmer, 1974: 9). Etnobiyojoloji, yerel ve küresel bilgiyi bütünleştirme, kültürleri ve akademik yaklaşımları birbirine bağlama ve insan deneyiminin biyolojik ve sosyal yönlerini çevreyle ilişkilendirme potansiyeli nedeniyle yükselen bilgi kollarından biridir.

² Türkiye'de antropolojik etnobotani ile ilgili öncü ve önemli bir çalışma olması hasebiyle bk. (Yıldırım, 2004).

Etnobiyolojik bilgiler uzun zamandır insan popülasyonlarının bitki ve hayvan kaynaklarını nasıl kullandığını araştıran çalışmalardan toplanmıştır. Etnobiyoloji, biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için bilgi sağlamanın yanı sıra geleneksel ya da yerel halkların bilgi ve haklarına daha fazla görünürlük kazandırmıştır. Sonuç olarak, korumacılar, çevreciler, ekolojistler, biyologlar, sosyal bilimciler ve diğer araştırmacılar tarafından giderek artan bir şekilde kabul görmüştür. Etnobiyolojinin amaçlarından biri, farklı kültürlerden gelen tüm bilgi, sınıflandırma ve doğal kaynakların kullanımını kaydetmek için doğa bilimlerini beşeri bilimlerle ilişkilendirmektir. Etnobiyologlar, özellikle canlı varlıklar ve habitatları ile ilgili olarak, geleneksel bilgiyi veya yerel bilgiyi anlamaya odaklanırlar. Bu sebeple literatürde “geleneksel biyolojik bilgi” ve “geleneksel ekolojik bilgi” gibi terimlerin birbirleri yerine kullanıldığı da görülür (Albuquerque ve Alves, 2016: 4-5).

Etnolojinin bir alt kümesi olarak tanımlanabilen ve belli insanların ya da kültürlerin ekolojik ilişkiler hakkındaki düşünce yapısına odaklanan etnoekoloji ise, doğanın bir inanç ve bilgi ekranı aracılığıyla insanlar tarafından nasıl algılandığını ve insanların sembolik anlamları ve temsilleri aracılığıyla manzaraları ve doğal kaynakları nasıl kullandığını ve yönettiğini araştıran disiplinlerarası bir bilgi koludur. Etnoekoloji insan hafızasını, yani biyokültürel hafızayı deşifre etmek, onu koruyan insanları tanımak, yeniden değerlendirmek ve modern dünya eleştirisine yeni bir derinlik getirmek gibi işlevlere sahiptir (Toledo ve Barrera-Bassols, 2009: 31). Etnoekoloji, yalnızca belirli dil terimlerine, bilişsel yapılarla, sembollere, algısal imgelere veya yararlı türlere ve tekniklere değil, aynı zamanda insanların maddi koşullarını ürettikleri ve yeniden ürettikleri somut sürecin bir parçasını oluşturan tüm faktörlere odaklanır. Özetle, etnoekoloji, çeşitli epistemolojilerin ve metodolojik prosedürlerin kullanılmasını gerektiren entegre veya holistik bir bakış açısı ve insan-ekolojik veya sosyo-ekolojik odaklı bir yaklaşım sunar (Barrea-Bassols ve Toledo, 2005: 11).

Etnobilimi kendi paydaşları kapsamında hiyerarşik olarak değerlendiren bazı bilimi insanları, etnoekoloji teriminin etnobiyoloji, etnofarmakoloji, etnotıp, etnobotanik, etnoentomoloji ve etnozoooloji gibi bazı alt disiplinler de dahil olmak üzere yerel insanların çevre ile etkileşimlerini tanımlayan tüm çalışmaları kapsadığı savını ileri sürmüşlerdir (Alves ve Albuquerque, 2016: 16). İnsanların ekosistemleri nasıl algıladığını, yönettiğini ve kullandığını belgelemeye, tanımlamaya ve anlamaya odaklanan, etnoekolojinin giderek baskın hale gelen bir etnobiyolojik araştırma paradigması olduğu yolunda da görüşler mevcuttur (URL-1).

Etnobiyoloji ve etnoekoloji birbirleri paralel biçimde olmasa da birbirini tamamlayan benzer alanlar olarak gelişimleri sürdürmektedirler. Batı biliminde bazen eş zamanlı bazen de dönüşümlü olarak etnobioloji ve etnoekoloji çalışmalarının yürütülmesi, bu iki alanın birbirini dışlamadığının işaretidir. Öte yandan etnobioloji ve etnoekoloji kavramları ile geleneksel ekolojik bilgi kavramı arasındaki sınırları tayin etmek kolay değildir. Kapsam, yöntem ve amaç doğrultusunda yolları sıklıkla kesişen bu kavramların bazen birbirleri yerine kullanılabilirlikleri de görülmektedir. İnsan ve doğanın simbiyotik karakterini vurgulayan bir çevre kavramı geliştiren geleneksel ekolojik bilgi, yerel kalkınmaya, çevre ile ortak evrime dayanan ve ekosistemlerin taşıma kapasitesine saygı gösteren bir yaklaşım sunar. Yerel koşullara adapte edilmiş uzun vadeli ampirik birikimlere dayanan bu bilgi, çevrenin sağlıklı bir şekilde kullanılmasına, kontrol edilmesine ve yerli halkın çevresel değişikliklere uyum sağlamasına olanak tanır. Ayrıca, meteorolojik olayların yorumlanması, tıbbi arıtma, su kaynaklarının yönetimi, kıyafet üretimi, navigasyon gibi birçok pratik kararlar ve stratejiler için veri sağlar. Çevre koruma, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, sivil yerleşim ve çevre ilişkileri, yönetim sistemleri gibi konuların yanı sıra tıp, biyoloji, coğrafya, veterinerlik, farmakoloji gibi alanlara veri sağlayacak pek çok sonuca ulaşılmıştır. Tarım ve hayvancılık, karasal ve sucul avcılık, biyolojik sınıflandırma sistemleri gibi tecrübeye dayalı bilgilere ihtiyaç duyan insanlar için bariz yararlarının ötesinde, insanlığa bir bütün olarak yeni biyolojik ve ekolojik anlayışlar sağlayabilme potansiyeline sahiptir (Nakashima ve Roué, 2002'den akt. Mazzocchi, 2006: 463). Etnobioloji ve etnoekolojinin de benzer çıktılar ortaya koyması bu üç kavramın hem doğa bilimciler hem de kültür bilimciler tarafından dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır.

Geleneksel bilgi ile bilimsel bilginin entegrasyonuna dönük yöntemsel çalışmalarda halk botaniği, halk zooloji, halk takvimi ve meteorolojisi, halk tıbbi ve ilaçları, halk veterinerliği gibi geleneksel ekoloji bileşenleri kapsamında yer alan konuların öncelikli olarak gündeme getirildiği görülmür. Geleneksel bilginin uzun süreli gözlemlere, tecrübeler ve yorumlara dayalı birikiminin bilimsel bilginin gelişimine etkileri nitel yöntemlerle değerlendirilmekte; belirtilen pek çoğu yerel karakterli geleneksel bilgi şubelerinin birikimleri genelleştirilmeye çalışılmaktadır³.

³ Bu türde araştırmalardan yalnızca birkaçı için bk. Gadgil vd., 1993; Gagnon ve Berteaux, 2009; Bohensky vd., 2013.; Menzies, 2006; Andrej, 2015; Berkes vd.,

Türk folklor araştırmalarında doğa, insan ve kültür ilişkisinin fiziki ve mistik biçimlerinin yaratım/aktarım süreçlerine ve geleneksel dünya görüşüne etkilerine odaklanan bir araştırmacı ekosistem, habitat/doğal evre, kültürel habitat, kültürel peyzaj, kültürel manzara, biyota, kültürel evre vb. kavramlarından haberdar olmalıdır. Bu kavramlar hakkındaki řu kısa açıklamalar bu gerekliliğin sebeplerinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ekosistem, belirli bir kısımda bulunan canlılar ile bunları saran cansız çevrelerinin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik arz eden ekolojik sistemlerdir. Yani kapsamında biyota gibi kavramları da bulduran şemsiye bir kavramdır. Biyota ise, belirli bir bölgede ya da çevrede bulunan bitki ve hayvan yaşamının bütününü ifade etmek üzere kullanılır. Bu kavramın yerine tasnifli biçimde flora ve fauna kavramları da kullanabilmektedir. Habitat ya da yaşam alanı en yalın ifadeyle bir canlının yaşadığı ve geliştiği yeri ifade eder. Bu yer, fiziksel bir bölge, yeryüzünün özel bir parçası, hava, toprak ya da su olabilir (Karakaş, 2019: 12). Öte yandan habitat sadece biyolojik benzerlikler özelinde tanımlanması mümkün olmayan, sosyo-kültürel dokuyu belirleyen geçimlik modeller, üretim biçimleri, teknikleri ve araçları, dünya görüşü, beslenme, barınma, ekoloji bilgisi gibi pek çok unsurla donatılmış bütüncül bir kavramdır. Nitelik benzer topografik ve iklimsel koşullarda yaşayan toplulukların belirtilen kültür bileşenlerinde görülen benzerlikler şaşırtıcı değildir (Aa, 2022: 19). evre ve habitat kavramları, doğal evre/habitat ve kültürel evre/habitat olarak değerlendirilir. Doğal evre, oluşumundan gelişim sürecine kadar olan süreçte, insan etkileri ve dış kaynaklardan zarar görmemiş, bozulmamış çevreyi veya yaşam ortamını ifade ederken doğala yakın habitat, insan etkisinin olduğu ancak doğallığı bozulmamış alanı, yarı doğal habitat ise, insan etkileri ile doğallığı kısmen bozulmuş olan alanları ifade etmektedir. Kültürel habitat kavramı ise, insanların kendi topluamları arasındaki yaşam koşullarını ve alışverişlerini belirleyen sosyo-ekonomik ve siyasal davranışları ifade eder. Kültürel habitat, yerleşim alanları, eğitim alanları, ulaşım sistemleri, iř yerleri, rekreasyon alanları, kültürel varlıklar ve enerji tesisleri gibi temel faktörlerden oluşur (Karakaş, 2019: 12). Kültürel manzara veya kültürel peyzaj ise, insanoğlunun doğal peyzajda kendi eliyle oluşturduğu ve daha çok kendisinin bulunduğu insan toplumunun yararlanmasına yönelik kültürel alanlar ve objelerden oluşmaktadır. Kültürel peyzaj, doğa ile insanın el ele vererek oluşturduğu her türlü insani, kültürel, simgesel boyutlar gösteren ve sosyal,

2003; Leonard, 2014; Nelson ve Shilling, 2018; Olsson ve Folke, 2001; Cajete, 1999 vd.)

ekonomik, kültürel güçlerce ve doğal çevre eliyle yaratılan fiziksel kısıtların ve olanakların etkisiyle toplumun ve yerleşmenin zaman içerisinde geçirdiği evrimi açıklayan kültürel niteliklerdir (Çöteli, 2012: 75).

Batıda doğa ve sağlık bilimleri flora bileşenlerine dönük morfolojik araştırmalar yaparken, onlara bunlarla ilgili yerel bilgi ve uygulama paradigmasını tespit ederek destek veren antropoloji geleneksel bilgi ile bilimsel bilginin kesişim hatlarını ortaya çıkarmakta, gıda ve sağlık gibi alanlar başta olmak üzere pek çok alanda doğal materyallerden yararlanma çeşitliliği artırılmaktadır. Fikri mülkiyet hakları, tescil ve patent konularında yapısal düzenlemelerin uzun süre önce tamamlanması sayesinde yerel topluluklar arasında beslenme ve sağlık için nesillerdir kullanılan gelen bitkilerin bilimsel bilgi ile teyit edilmiş yeni ürün formları ortaya çıkarılmaktadır.

Türkiye’de etnobioloji ve etnoekoloji kavramlarına atflar içeren araştırmalar yakın geçmişe uzanır. Biyoloji alanında 1990’lı yıllarda etnobotani özelinde araştırmalar yoğunlaşmaya başlamış olsa da etnobotani ve antropolojik etnobotani terimleri kavramsal ve kuramsal olarak 2004 yılında Şinasi Yıldırım ve Erhan Gürsel Ersoy’un çalışmaları ile derinlikli biçimde ele alınmıştır. Ağırlıklı olarak coğrafya ve biyoloji gibi disiplinlere mensup bilim insanları tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, topografya, iklim, toprak ve su özellikleri gibi belirleyicilerin biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkileri hakkında oldukça kıymetli bilgilere yer verildiği görülmektedir. Birlikte yerel ve geleneksel nitelikli bilginin geleneksel dünya görüşü ile ilişkisinin ıskalandığı veya kısa betimlemelerle geçiştirildiği görülür. Türkiye’de kültürel ve çevresel antropolojinin arzu edilen ivmeyi yakalayamaması, etnobioloji ve etnoekoloji çalışmalarında folklorun etkinliğini zorunlu hale getirmektedir. Disiplinlerarası çalışmaların çok kutuplu işlevselliği dikkate alındığında yalnızca inanış ve düşünüş eksenli bir folklorik bilgi olarak değerlendirilen doğa temelli yerel ve geleneksel bilginin değerlendirilmesinde diğer disiplinlerin bulgularından yararlanılacağına şüphe yoktur. Benzer biçimde diğer disiplinlerin insan-doğa ilişkilerinin kültürel paradigmasını anlama konusunda zorlanmayacağı da aşikardır.

Fen ve doğa bilimlerinin konuya ilgisi flora özelinde çoğu zaman bitkinin tespiti ve laboratuvar analizleri disiplinler değerlendirmelerle sınırlı kalmaktadır. Bilimsel yayınlara konu edilen bulguların geleneksel bilgiyle kesişim alanları yani yerel bilginin bilimsel bilgi ile tescili çoğu zaman ek-

sik kalmaktadır. Bu durum ülkemizdeki ekosistem çeşitliliğinden kaynaklanan doğal zenginliklerden yeterince yararlanılamamasına sebep olmaktadır. Sözü edilen bilgi kolları ile antropoloji ve folklor işbirliğinde gerçekleştirilecek çalışmalarla Batı'daki sonuçlara ulaşılması mümkündür. Öte yandan araştırmacılar dağınık halde olan ve pek çoğu disiplinler yaklaşımlarla ortaya konulan bilimsel literatür içinde kaybolmaktan veya bu bilgileri yanlış yorumlama riskinden kurtulmuş olacaklardır.

Kaz Dağı eteklerindeki kırsal yerleşimlerde geleneksel ekolojik bilgiyi tespit etmek üzere gerçekleştirdiğimiz alan araştırmaları sırasında tespit ettiğimiz doğal içerikli geleneksel gıda bileşenleri ve ilaçlarla ilgili laboratuvar analizlerinden ulaşılan bulgular yöre insanının nesillerdir kullandığı geleneksel bilginin işlevselliğini ortaya çıkarmıştır. Yörede oğlak mayası adı verilen ve midesine süttten başka bir şey girmemiş oğlakların şirdeninden elde edilen peynir mayasının oldukça sağlıklı ve işlevsel olduğu; oğlağın annesinden emdiği ağız süütünün de bu etkide belirleyici olduğu anlaşılabilmiştir. Benzer bir durum yörede "Allık Kremi" adı verilen ve allık otu başta olmak üzere pek çoğu endemik düzinelerce bitkinin zeytinyağı ile karıştırılması sonucunda oluşturulan krem için de söz konusu olmuştur. Laboratuvar çalışmaları sonucunda, yörede yanıkların tedavisi için nesillerdir kullanılan kremin hücrelerin yenilenme sürecini hızlandırdığı bilimsel olarak teyit edilmiştir. Bu türden incelemeler geleneksel bilgiyi bilimsel bilgi ile teyit ve tescil etmenin yanı sıra halk arasında yararlı olduğu düşünülen ancak insan sağlığını riske atan gıda bileşenleri, ilaçlar, mantarlar, bitki çayları vb. hakkında uyarı sisteminin oluşturulmasına imkan tanıyacaktır⁴.

Halk hekimliği ile ilgili çalışmalarda bitkiler başta olmak üzere doğal sağaltıcıların neler olduğundan, bunların hazırlanma ve kullanım biçimlerinden bahsedilmektedir. Türk folklor araştırmaları içinde bugüne kadar kapsamı yerel örneklem alanları ile sınırlı zengin bir halk tıbbi literatürü ortaya konulmasına karşılık Türk kültürünün bütün temsil alanlarını kapsayan disiplinlerarası nitelikte bir envanter henüz oluşturulamamıştır. Benzer bir durum halk baytarlığı, halk meteorolojisi ve takvim bilgisi ile ilgili folklor araştırmalarında da görülmektedir. Türk halklarının çoğu za-

⁴ Uhri ve arkadaşları sözü edilen türde bir araştırmayı art zamanlı arkeolojik verilerden hareketle gerçekleştirmişlerdir. Hitit mutfak kültüründe kullanılan tekniklerin ve gıda bileşenlerinin etkinliklerinin ve işlevselliğinin deneysel çalışmalarla değerlendirildiği çalışmalar için bk. (Uhri vd., 2008; 2010).

man doğaya uyarlanma odağında şekillendirdikleri geleneksel dünya görüşlerinde, doğa ve bileşenleri anlamlandırılırken yalnızca mistik yorumlar ve bakış açıları etkili olmamış; topluluk hayatının temel gereksinimleri de dikkate alınmıştır. Barınma, beslenme, ısınma gibi temel gereksinimlerin hazır edilmesi, tarımsal üretim ve iklim ilişkisi temelindeki endişelerin hafifletilmesi gibi sebeplerle iklimsel/mevsimsel emareler, takvimsel döngüler yakından takip edilmiştir. Uzun süreli gözlem ve tecrübelerin sonucu olarak bitkilerde görülen değişimler, hayvanların hareketleri, rüzgarlar ve sıcaklıklar geleneksel yerel bilginin iklim temelli paradigmaları halini almışlardır. Türkiye sahası ağırlıklı olmak üzere geleneksel iklim ve takvim bilgisi üzerine yapılan çalışmaların disiplinler yaklaşımının sonucu olarak deskriptif nitelikte olduğu görülmektedir. Çalışmaların bu haliyle de coğrafya, klimatoloji, biyoloji gibi alanlara veri sağladığına şüphe yoktur. Ancak geleneksel bilginin bilimsel bilgiyle kesişiminde yer alan topografik özelliklere, sıcaklığa, neme, rüzgarlara, mevsim döngülerini anlamaya yardım eden diğer yerel özelliklere ilgili folklor çalışmalarında yer verilmemesi folklorik bilgiyi şekillendiren çevresel faktörlerin göz ardı edildiğine işaret etmektedir.

Yörelere göre değişkenlik gösterebilen bitki ve hayvan adları, Türkiye’de onomastik (ad bilim) araştırmalarına konu edilmekle birlikte yine disiplinler bir sınırlılığa maruz bırakılmıştır. Adlandırmaya dönük tasarruflar çeşitli biçimlerde sınıflandırılmış; adların etimolojik, fonetik ve morfolojik özellikleri ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır⁵. Geleneksel adlandırmanın ve taksonominin öznesi konumunda olan yerel halkın diğer canlı türlerine yüklediği anlamlar ve kurduğu ilişkiler ile geleneksel bilginin kategorize edici dinamiklerinin adlandırmaya etkilerini keşfetmek, sürdürülebilir bir ekosistem için ek veriler elde edilmesini sağlayabilme potansiyelini sürdürmektedir.

Genel olarak, geleneksel bilgi sistemleri daha bütünsel bir yaklaşımı benimser ve Batı biliminin yaptığı gibi gözlemleri farklı disiplinlere ayırmaz. Ayrıca, geleneksel bilgi sistemleri, gerçekliği doğrusal bir neden ve sonuç kavramı temelinde yorumlamaz, daha ziyade tüm unsurların birbirine dolanmış ve karmaşık bir etkileşimler ağının parçası olduğu, sürekli olarak oluşan çok boyutlu döngülerden oluşan bir dünya olarak yorumlar (Mazzocchi, 2006: 464). Bu sebeple geleneksel ekolojinin ve bilginin Türkiye’de etnobiyojoloji ve etnoekoloji tarafından çoğu zaman ıskalanan kar-

⁵ Konuyla ilgili çalışmalardan biri için bk. (Alkayış, 2019; Karakuş, 1997).

maşık ve bütüncül yapısının keşfedilerek doğal kaynaklardan biyolojik çeşitliliğin korunarak yararlanması yolunda folklor araştırmalarına duyulan ihtiyaç her geçen gün daha da artmaktadır.

Öte yandan insanın yakın çevresiyle kurduğu bağlantılar sonucunda meydana gelen değerler bütünü olan kültürün önemli bir kesitini oluşturan sözlü kültür, topluluk yaşantısına doğrudan etki eden unsurlarla şekillenir (Özdemir, 2019: 207). Bu bağlamda folklor ürünlerinin oluşumu, taşınımı/yayılmı, değişimi veya tamamen yok oluşu çeşitli etken ve dinamiklerle ilişkilidir. Kapsamı oldukça geniş olan bu etken ve dinamikler kısaca inanç sistemleri, geleneksel dünya görüşü ve dönüşümleri, coğrafya/mekân, geçimlik yollar, estetik, zevk ve eğlence anlayışı, sosyal değişimler, teknolojik etkiler, göçler, bireysel ve sosyal hafıza, vd. şeklinde belirtilebilir. Diğer bir ifade ile mekân ve kültür arasında toplumsal belleğe dayanan ve bu hatırlama eylemi neticesinde gelişen organik bir bağ söz konusudur. Nitekim yaratılmış bütün folklorik malzeme var olduğu mekânla özdeşleşmiştir ve eşsizdir. Folklor ürünleri, derin bir “toplumsal hatırlama” eylemi neticesinde folklorik yaratımların meydana geldiği mekânlar aracılığı ile gelecek kuşaklara aktarılarak sözlü kültürde varlığını koruyan estetik öğeler ve geleneksel bilgilerden oluşur. Bu münasebetle etnobiyojoloji ve etnoekolojinin folklorla ilişkisi yalnızca geleneksel ekolojik bilgi temelli araştırmalarla da sınırlı değildir.

Türk folklor araştırmalarında coğrafya/mekân, insan ve folklor ilişkisi, kültürün coğrafya ve bileşenleri ile ilişkisi kapsamında değerlendirilmiş, folklorik yaratıma ve aktarıma coğrafyanın etkileri fazlaca irdelenmemiştir. Oysa doğal çevre yalnızca canlıların ihtiyaçlarını karşılayan bir ortam değil, aynı zamanda insanlara çeşitli amaçlar doğrultusunda yeni düşünceler üretmelerini sağlayan ilham verici mekândır (Lévi-Strauss, 2020). Avrupa’da 19. yüzyılın sonlarından itibaren kültür ve coğrafya ilişkisi tartışılırken folklorun anlam ve işlevlerine dönük vurgulara da yer verilmiştir. Örneğin Alman coğrafyacı ve etnograf Friedrich Ratzel’in kurucusu olduğu Alman Etno-Coğrafya Okulu’na, diğer bir ifadeyle antropocoğrafyaya göre folklorun hedefi insanın yeryüzündeki hareketlerini belirlemek olmalıdır (Peake, 2017: 1). Bu çerçevede çevresel etkenlerin insan üzerinde, insan varlığından etkilenen kaynakların da çevre üzerindeki etkilerine odaklanılmalıdır. Folklor çalışmalarının tarih ve coğrafya ile birleştirilerek bu iki disiplinin kılavuzluğunda gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulayan Ratzel, insan kültürünün hemen hemen otomatik olarak çevrenin etkisiyle belirlendiğini, insanın aslında pasif bir yaratık olduğunu ve

yaratma gücünün de sınırlı olup çevrenin etkisinde kaldığını savunmuştur. Ratzel'e göre doğal kaynakların fakir ya da zengin oluşu, nehirlerin ya da koyların yakınında yaşanması, toplumun yaşam ve düşüncü biçimini otomatik olarak kontrol eden etmenlerdir. Örneğin, hayvan topluluklarının az olduğu adalarda nüfusun artması ya tarımın gelişmesine ya yamyamlığa ya da çocuk öldürme âdetine yol açacaktır. Dünyayı "kültür alanları" adını verdiği merkezlere bölen Alman kâşif ve etnolog Leo Frobenius, Ratzel'in teorisini ve yöntemini büyük ölçüde genişletmiş; ardı ardına dünyaya yayılan kültür alanlarını belirlediği kuramına "*kültür çemberi*" adını vermiştir (Yolcu, 2019: 50-51). Benzer bir tavrı kültürel rölativistlerde de görmek mümkündür. Bir kültüre ait inanç ve değerlerin insanın içinde bulunduğu koşullardan bağımsız bir referansa göre yargılanamayacağı iddiasını taşıyan bu yaklaşım Immanuel Kant, Johan G. Herder öncülüğünde ortaya çıkmış; Frank Boas ve Ruth Benedict gibi antropologlar tarafından ilerletilmiştir (Yolcu, 2018: 49).

Sonuç

Bu çalışma, yaklaşık on yıldır Türkiye'nin farklı bölgelerindeki topluluklar arasında geleneksel ekolojik bilgi üzerine araştırmalar yapan bir araştırmacının saha çalışmaları ve veri analizi süreçlerinde eksikliğini hissettiği disiplinlerarası bakış açılarına dikkat çekme arzusunun bir ürünüdür. Geçmişe nispetle değişimin çok daha hızlı gerçekleştiği günümüz dünyasında folklorun yerelde ve genelde insanlığın ortak mirasına ve geleceğine hizmet edebilmesi değişimin dinamiklerine uyum sağlamakla mümkün olabilecektir. Doğal çevre ve insan ilişkisinin doğayı ve dolayısıyla insanlığın geleceğini tehdit eder bir hal alması, ekoloji odaklı araştırmalara duyulan ihtiyacın artacağına işaret etmektedir. Nitekim günümüz Batı biliminin araştırma alanları arasında ekolojiye verilen öncelik her geçen gün artmaktadır. Doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kaynak kullanımı konularında yerel toplulukların geleneksel ekolojik bilgilerinin tüm paradigmalarından yararlanmayı hedefleyen fen, doğa ve sosyal/kültür bilim şubeleri, etkileri somut biçimde takip edilir hale gelen ekolojik krizlere çözümler üretmenin yanı sıra doğa, insan ve kültür ilişkisinin henüz aydınlatılmamış meselelerine de el atmış olacaktır.

Kaynakça

Aça, M. (2022). "Geleneksel Ekolojik Bilgiye Bir Folklor Araştırma Projesinin Penceresinden Bakmak: Tespitler, Sorunlar ve Öneriler". *Kaz Dağları ve Geleneksel Ekolojik Bilgi*. Ed. Mehmet Ali Yolcu. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 1-24.

- Albuquerque, U. P., Alves, A. G. C. (2016). "What is Ethnobiology?". *Introduction to Ethnobiology*, Ed. U. P. Albuquerque, ve R. R. N. Alves. Switzerland: Springer International Publishing, 3-8.
- Alkayış, M. Fatih (2019). *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Alves, A. G. C., Albuquerque, U. P. (2016). "Ethnobiology or Ethnoecology". *Introduction to Ethnobiology*, Ed. U. P. Albuquerque, ve R. R. N. Alves. Switzerland: Springer International Publishing, 15-18.
- Andrej, M. (2015). *Die Konstruktion von Traditional Ecological Knowledge: Eine Kritische Analyse Wissenschaftlicher Umwelt- und Naturschutzdiskurse*. Vienna: Institute of Social Ecology Press.
- Atran, S. ve Medin, D. L. (Ed.) (1999). *Folkbiology*. USA: The MIT Press.
- Barrea-Bassols N. ve Toledo. V. M. (2005). "Ethnoecology of the Yucatec Maya: Symbolism, Knowledge and Management of Natural Resources". *Journal of Latin American Geography*, 4 (1): 9-41.
- Berkes, F., Colding, J. ve Folke, C. (2003). *Navigating Social- Ecological Systems - Building Resilience for Complexity and Change*. Cambridge: Cambridge University Press..
- Bohensky, E. L., Butler, J. R. A. ve Davies, J. (2013). "Integrating Indigenous Ecological Knowledge and Science in Natural Resource Management: Perspectives from Australia". *Ecology and Society*, 18 (3).
- Bulmer, R. N. H. (1974). "Folk Biology in the New Guinea Highlands". *Human Societies and Eco-systems*, 13(4-5):9-28.
- Cajete, G. (1999). *A People's Ecology: Explorations in Sustainable Living*. Book Marketing Group;
- Ersoy, E. G. (2004). "Antropolojik Etnobotanik: Yerelin Penceresinden Nebâtât Dünyasına Bakış ve Türkiye'de Etnobotanik Çalışmalarının Niteliği Üzerine Değerlendirmeler". *Kebikeç*, 18: 167-180.
- Gadgil M, Olsson P, Berkes F, Folke C, Berkes F, Colding J, Folke C. (2005). "Exploring the Role of Local Ecological Knowledge in Ecosystem Management: Three Case Studies". *Navigating Social-Ecological Systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 169-209.
- Gadgil, M., Berkes, F., Folke, C. (1993). "Indigenous Knowledge for Biodiversity Conservation". *Biodiversity: Ecology, Economics, Policy*, 22(2/3): 151-156.

- Gagnon, C. A. ve D. Berteaux. (2009). "Integrating Traditional Ecological Knowledge And Ecological Science: a Question of Scale". *Ecology and Society*, 14(2).
- Hurrell, J. A. , Albuquerque, U. P. (2012). "Is Ethnobotany an Ecological Science? Steps Towards a Complex Ethnobotany". *Ethnobiology and Conservation*, 1(4): 1-16.
- Karakaş, T. (2019). *Hızlı Kentleşmenin Doğala Yakın ve Kültürel Habitatlara Etkisinin Değerlendirilmesi: Ankara İli Bağlıca ve Yapracık Yerleşimleri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Karakuş, İ. (1997). "Türk Ad Bilim (Onomastik)'de Hayvan Adları". *Erdem*, 9 (27): 1143-1152.
- Keskin, A. (2019a). *Folklor ve Disiplinlerarasılık*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Keskin, A. (2019b). "Halkbilimi Çalışmalarında Disiplinlerarasılık: Neden, Ne zaman, Nerede ve Nasıl?". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(28): 925-944.
- Köseli, M. G. (2012)." Kültürel Peyzajın Korunması ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Yaratılması Yönünde Bir Politika Önerisi". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32: 71-110.
- Leonard, B. (2014). *Indigenous Knowledge and Science in Global Contexts [Syllabus]*. Fairbanks, AK: Center for Cross-Cultural Studies, University of Alaska Fairbanks.
- Lévi-Strauss, C. (2020). *Yaban Düşünce*. Çev.: T. Yücel. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mazzocchi, F. (2006). "Western Science and Traditional Knowledge". *EMBO Reports*, 7(5): 463-466.
- McClatchey W.C. (2005)."Exorcising Misleading Terms from Ethnobotany". *Ethnobotany Research and Applications*, 3: 1-4.
- Menzies, C. R. (2006). *Traditional Ecological Knowledge and Natural Resource Management*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Nakashima D. J. ve Roué, M. (2002) "Indigenous Knowledge, Peoples and Sustainable Practice". *Encyclopedia of Global Environmental Change. 5: Social and Economic Dimensions of Global Environmental Change*, Ed. P. Timmerman, UK: Chichester, Wiley, 314-324.

- Nelson, M. K. ve Shilling, D. (2018). *Traditional Ecological Knowledge - Learning from Indigenous Practices for Environmental Sustainability*. Cambridge University Press.
- Olsson, P. ve Folke, C. (2001). "Local Ecological Knowledge and Institutional Dynamics for Ecosystem Management: A Study of Lake Racken Watershed, Sweden". *Ecosystems*, 4: 85-104.
- Özdemir, M. (2019). Kültürün Dönüşümü veya Dijitalleşme. *Dijital Kültür - Tradijital-Medya-İnternet-Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları (21. Yüzyılda Kültür Yorumları)* Ed. M. Özdemir. Ankara: Arı Sanat Yayınları.
- Peake, L. J. (2017). "Anthropogeography". *The International Encyclopedia of Geography-People, The Earth, Environment and Technology*, Ed. Douglas Richardson vd., John Wiley & Sons, Ltd. Published,
- Si, A. (2016). *The Traditional Ecological Knowledge of the Solega*. Dordrecht: Springer.
- Toledo, V. M. ve Barrera-Bassols, N. (2009). "A Etnoecologia: Uma Ciência Pós-Normal Que Estuda as Sabedorias Tradicionais". *Desenvolvimento e Meio Ambiente*, 20: 31-45.
- Uhri, A., Albayrak, A. ve Solak, Ü. M. (2008). *Deneyisel Bir Arkeoloji Çalışması Olarak Hitit Mutfağı*. İstanbul: Metro Kültür Yayınları.
- Uhri, A., Solak, Ü. M. ve Albayrak, A. (2010). Hitit Mutfak Kültürüne Deneyisel ve Etnoarkeolojik Bir Yaklaşım. *VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri C.1*. Ankara: Çorum Valiliği Yayınları, 317-334,
- URL-1: <https://stringfixer.com/tr/Ethnobiology> (Erişim: 03.10.2022)
- Yıldırım, Ş. (2004). "Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği". *Kebikeç*, 17:175-193.
- Yolcu, M. A. ve Aça, M. (2019). "Geleneksel Ekolojik Bilgi ve Folklor". *folklor/edebiyat*, 25(100): 861-871.
- Yolcu, M. A. (2018). "Folklor Araştırmalarında Kültürel Rölativist Tutumların Eleştirisi". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(21): 48-52.
- Yolcu, M. A. (2019). "Halk Bilimi Araştırma Kuram ve Yöntemleri". *Halk Bilimi El Kitabı*. Ed. M. Aça. Ankara: Nobel Yayınları, 141-198.